

Н. П. Ростикус, Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ КОМПОНЕНТІВ СИТУАЦІЙНОЇ ДІАЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Ростикус Н. П.

Аналіз компонентів ситуаційної діалогічної діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах

У статті проаналізовано процес формування діалогічного мовлення учнів засобом ситуаційних вправ. Розкрито й уточнено поняття «діалогічне мовлення», «діалогічна компетентність», «вправа», «ситуаційні вправи», «удосконалення мовного спілкування». Запропоновано поняття «процес формування діалогічного мовлення учнів 1–4 класів» як систематичний процес набуття учнями діалогічної компетентності. Представлено чинники, які впливають на рівень сформованості діалогічної компетентності й особливості усного діалогічного мовлення учнів початкових класів. Виокремлено вимоги до вправ на уроках української мови. Визначено мету застосування вправ для опанування учнями певних умінь і навичок. Схарактеризовано вибір предмета розмови, формування потреби спілкування, урахування індивідуальних особливостей як структурних компонентів навчальних діалогічних ситуацій. Розглянуто форми та особливості представлення предмета розмови. Визначено види діалогів, мета й обставини яких характеризують саму ситуацію спілкування. Обґрунтовано, що навчальні діалогічні ситуації потрібно моделювати таким чином, щоб учні всіх рівнів навченості мали змогу досягати позитивного результату спілкування. Запропоновано форми безпосередньої й опосередкованої ситуаційної допомоги учням. Представлено мовленнєво-комунікативні завдання як складники ситуаційних вправ, визначено їхню мету. Доведено, що ситуаційні вправи є ефективним засобом опанування діалогічного мовлення учнями початкових класів, оскільки передбачають максимально можливі варіанти комунікації з різними учасниками спілкування.

Ключові слова: діалогічне мовлення, діалогічна компетентність, ситуаційна вправа, предмет розмови, формування потреби спілкування.

Ростыкус Н. П.

Анализ компонентов ситуационной диалогической деятельности учащихся на уроках украинского языка в начальных классах

В статье проанализирован процесс формирования диалогической речи учащихся средством ситуационных упражнений. Раскрыто и уточнено понятие «диалогическая речь», «диалогическая компетентность», «упражнение»,

«ситуационные упражнения», «усовершенствование речевого общения». Предложено понятие «процесс формирования диалогической речи учащихся 1–4 классов» с целью приобретения учащимися диалогической компетентности. Представлены факторы, влияющие на уровень сформированности диалогической компетентности и особенности устной диалогической речи. Выделены требования к упражнениям на уроках украинского языка. Определены цели применения упражнений с целью овладения определенными умениями и навыками. Охарактеризованы выбор предмета разговора, формирование потребности общения, учет индивидуальных особенностей как структурные компоненты учебных диалогических ситуаций. Рассмотрены формы и особенности представления предмета разговора. Определены виды диалогов, цель и обстоятельства, которые характеризуют саму ситуацию общения. Обосновано, что учебные диалогические ситуации следует моделировать таким образом, чтобы учащиеся всех уровней обученности могли достигать положительного результата общения. Предложены формы непосредственной и опосредованной ситуационной помощи. Представлены речево-коммуникативные задачи как составляющие ситуационных упражнений, определены их цели. Доказано, что ситуационные упражнения являются эффективным средством овладения диалогической речью учащимися начальных классов, поскольку предусматривают максимально возможные варианты коммуникации с различными участниками общения.

Ключевые слова: диалогическая речь, диалогическая компетентность, ситуационное упражнение, предмет разговора, формирование потребности общения.

Мова – це характерний для людського суспільства специфічний вид знакової діяльності, який полягає в застосуванні історично усталених у певній етнічній спільноті артикуляційно-звукових актів для позначення явищ об'єктивної дійсності з метою обміну інформацією між членами спільноти [7, с. 318]. Користуючись мовою в повсякденному житті, люди вдаються в кожній мовленнєвій ситуації до різних мовних засобів. Залежно від змісту і мети висловлення, а також від індивідуальної манери й уподобань у процесі мовлення відбуваються певний добір і комбінування найвідповідніших і найдоцільніших саме для цієї ситуації співвідносних варіантів слів, словосполучень, конструкцій речень тощо. З огляду на це істотно підвищується роль і вимоги щодо мовних знань, діалогічних умінь і навичок уже в початковій ланці освіти, де розвиток мовлення учня розглядається як інтегрований показник його особистісного зростання. Таким чином, головною метою мовно-мовленнєвої освіти є

формування компетентної особистості до вирішення конкретних мовленнєвих, зокрема діалогічних ситуацій, навчальних і життєвих [8], навчання дитини вчитися і користуватися здобутими знаннями, а завдання вчителя полягає не тільки в підготовці школярів до майбутнього життя, а й у сприянні їхнім нинішнім щоденним потребам і тим самим у реалізації принципу зв'язку навчання з життям.

Аналіз наукових праць (М. Вашуленко, О. Гончарук, С. Копелюк, Ю. Лелюх, Г. Лещенко, Е. Палихата, В. Сухомлинський, В. Трунова, Л. Шевцова, Г. Шелехова та ін.) дає можливість стверджувати про епізодичність дослідження проблеми використання ситуаційних вправ із метою формування діалогічного мовлення учнів загальноосвітньої школи.

Мета статті полягає в аналізі компонентів ситуаційної діалогічної діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах.

Мовлення твориться мовцем з уже відомих мовних фактів. Таким чином, для вираження думки комунікант відбирає з відомого йому мовного арсеналу необхідні для певної діалогічної ситуації відповідні мовні засоби й оформлює їх в усній або писемній формах за сталими граматичними правилами.

Процес формування діалогічного мовлення учнів 1–4 класів — це постійний і систематичний процес набуття учнями *діалогічної компетентності*, яка залежить від певних обставин і виявляється у конкретній ситуації, де мовець має можливість мобілізувати свої знання, досвід й особистісні якості з метою здобуття власного соціально важливого результату.

Рівень сформованості діалогічної компетентності значною мірою залежить від :

- наявних знань про особливості усного і писемного мовлення;
- знань про ознаки і будову діалогу;
- сформованості умінь орієнтуватися в ситуації спілкування;
- навичок володіння позамовними засобами спілкування;
- уміння слухати співрозмовника;
- усвідомлення компонентів діалогічної діяльності;

– вибору ефективних методів, прийомів і засобів та майстерності педагога у застосуванні їх [4, с. 155].

Діалогічне мовлення характеризується сукупністю тематично об'єднаних фрагментів мовлення, які знаходяться в тісному взаємозв'язку і становлять єдине смислове і структурне ціле [3, с. 24].

Науковці стверджують, що формування діалогічної компетентності можливе за умови створення змодельованих навчальних ситуацій спілкування, теми, предмет і умови яких максимально наближені до життєвого досвіду школярів і стосуються різних сфер їхньої життєдіяльності.

Мовлення здійснюється у двох формах – усній і писемній. Кожна форма має певні характерні, властиві тільки їй, особливості.

Усному діалогічному мовленню характерні такі ознаки:

- ситуаційність спілкування, наявність конкретного адресата;
- безпосереднє сприйняття і передачі думок;
- структура висловлення: вступ, основна частина, кінцівка;
- створення усного висловлення спонтанне, відносно обмежене в часі для продумування;
- для усної форми властиві як мовні, так і позамовні засоби вираження мовлення;
- мовлене слово майже не піддається корекції, за винятком мимохідь зроблених поправок [1, с. 16].

Формування діалогічного мовлення учнів 1 – 4 класів в освітньому процесі відбувається засобом виконання спеціальних вправ.

У методиці навчання під *вправою* розуміють (Ю. Пассов, О. Савченко, В. Сухомлинський та ін.) спеціально організовану і цілеспрямовану діяльність, процес набуття, формування, удосконалення, розвитку, усвідомлення і закріплення знань, умінь і навичок.

Таким чином, на нашу думку, для успіху в навчанні вправа не може існувати сама по собі, ізольовано, а потребує цілеспрямованої й усвідомленої системи, у якій вправи доповнюють одна одну, виконання яких має системний

характер, в основі яких лежать загальнодидактичні і лінгвістичні принципи навчання.

Вимоги до вправ на уроках української мови:

1. Зміст вправи має відповідати життєвому досвіду учнів.
2. Наявність мотиваційного аспекту.
3. Наявність чіткої постановки завдань.
4. Орієнтування на спосіб виконання за необхідністю (умови виконання).
5. Комунікативна спрямованість виконавця.

Будь-яка вправа не повинна сприяти пришвидшеному темпу розвитку діалогічного мовлення, а має забезпечити міцну основу протягом тривалого часу застосування, щоб ті знання, уміння і навички, які формуються у процесі навчання, не стали поверховими. Тому під *удосконаленням мовного спілкування* потрібно розуміти тривалий процес покращення, а не пришвидшення в оволодінні певними знаннями, уміннями і навичками. Таким чином, покращення – це, передусім, якісні зміни, а пришвидшення – кількісні.

Мета застосування вправ полягає у багаторазовому повторенні виконання одних і тих самих дій до того моменту, доки ці дії не перейдуть на рівень автоматизму. За таких умов знання, уміння і навички можуть бути міцною основою для оволодіння новим матеріалом.

На сучасному етапі розвитку методики початкового навчання рідної мови особливої популярності набувають елементи ситуаційного навчання. Усе більше методистів і вчителів визнають необхідність ситуаційного забезпечення діалогічної діяльності учнів на уроках української мови.

Під ситуацією маються на увазі обставини й умови комунікації, ставлення того, хто говорить, до того, хто слухає, загальна спрямованість висловлення [6, с. 212].

Ситуаційні вправи – це вправи, які штучно змодельовані в умовах шкільного навчання відповідно до певних (бажано актуальних і максимально наближених до природних) ситуацій спілкування, що спонукають учнів до створення висловлень діалогічного або монологічного характеру [5].

Для забезпечення комунікації на уроці рідної мови, тобто для введення учнів у діалогічну ситуацію, необхідні: наявність предмета розмови, розуміння школярами мети висловлення та умов спілкування, достатніх для здійснення висловлення.

Навчальна діалогічна ситуація може передбачати як ширші висловлення (повідомлення) учнів, так і короткі фрази діалогічної, а частіше полілогічної форми. Ситуація, яка зумовлює мінімальне висловлення, наприклад, одну фразу, називається *мікроситуацією*. Цілі серії мікроситуацій лежать в основі побудови ситуаційних вправ для формування діалогічних умінь і навичок учнів. Розглянемо детально структурні компоненти системи роботи щодо застосування навчальних діалогічних ситуацій на уроках української мови в початкових класах.

Вибір предмета розмови. Щоб наблизити навчальні умови спілкування до реальних, учителеві необхідно створити діалогічну ситуацію та допомогти/навчити учнів орієнтуватися в ній з урахуванням основних складників комунікації: мети, місця, адресата, умов спілкування.

Орієнтуватися в ситуації спілкування означає усвідомити, про кого або про що буде відбуватися розмова і з якою метою. З огляду на це повинні добиратися відповідні діалогічні ситуації та створюватися ті умови, які зможуть викликати бажання до діалогування.

Л. Шевцова [9] стверджує, що ситуація спілкування конкретизує предмет розмови, але ізольований від ситуації предмет розмови не може зумовити діалогічної поведінки. Предмет розмови повинен бути конкретним і близьким до життєвого досвіду учнів. Недоцільно визначати предметом розмови загальні розмовні теми. Наприклад, предмет розмови *спорт* не є конкретним, оскільки кожен зі співрозмовників може зрозуміти це по-різному. Тому таке формулювання теми спілкування фактично є безпредметним. Натомість потрібно повідомляти про предмет спілкування конкретніше: *футбол, баскетбол, хокей* тощо.

Предмет для спілкування на уроках у початкових класах можна представити в таких формах:

1. Усне повідомлення, про кого або про що має йтися у розмові, варто використовувати з 1 по 4 клас.

2. Сюжетний малюнок із розгорнутим сюжетом можна застосовувати як у 1 класі, так і в наступних класах для учнів із початковим рівнем навченості. Аргументом для цього є те, що розгорнутий сюжетний малюнок не спонукає до формування власної позиції, оскільки перебіг подій чітко простежується на зображеному і не спонукає до самостійного продумування діалогічного висловлення.

3. Сюжетний малюнок із нерозгорнутим сюжетом (зображено особи або предмети, намічено дії, але розвиток подій переноситься у сферу здогадки тощо). На противагу сюжетним малюнкам із розгорнутим сюжетом, сюжетні зображення з нерозгорнутим сюжетом сприяють формуванню власної позиції і власних суджень. Ця форма належить до творчого рівня створення діалогічного висловлення. Таким чином, якщо предмет розмови представлено у формі розгорнутого сюжетного малюнка, то всі комуніканти *бачать* приблизний хід думок один одного, рівень непередбачуваності знижується, а розмова зводиться до передбаченого кінцевого результату.

4. Реальні явища, події. Визначення предмета розмови в такій формі передбачає спостереження учнів за певним явищем або предметом і вміння педагога зосередити увагу учнів саме на ньому. Наприклад, учитель має можливість спонукати учнів до діалогу під час цілеспрямованих спостережень у природі або згадки про подію, свідками якої були школярі (відвідування вистави, виконання своїх обов'язків черговими учнями класу тощо). Особливість такої форми полягає в максимальному наближенні до часу і місця спостережуваних явищ і подій.

5. Опис предмета спілкування. За такої форми вчитель, усно або письмово, визначає предмет розмови без додаткових засобів, але, як правило, із

вказівкою на умови ситуації. Така форма представлення предмета спілкування зазвичай починається конструкціями *уявіть, пригадайте* тощо.

Під час представлення предмета розмови вчитель повинен виходити з того, щоб описані вище форми не гальмували і не пришвидшували розвиток умінь і навичок побудови діалогічного висловлення.

Вибір форми представлення предмета розмови залежить від:

1. Етапу, на якому відбувається розвиток діалогічних умінь і навичок учнів.

2. Рівня навченості кожного учня (диференціація за вміннями і навичками).

3. Індивідуальних особливостей сприйняття інформації.

Вдало обраний предмет для спілкування і доступна форма його представлення сприяють зацікавленню і мотивації учнів до створення діалогічного висловлення і є одним із чинників його успішності.

Формування потреби спілкування. Однією з умов ефективності діалогічної діяльності є наявність мотивації, яка виявляється в бажанні розповісти, повідомити, спонукати, запитати про щось, переконати або переконатися в чомусь.

Потреба у спілкуванні може виникнути тоді, коли учні бачать тісний зв'язок навчальних діалогічних вправ із реальним життям. Важливо, щоб ситуаційні діалогічні вправи не подавалися штучно, а були результатом подій, потрібних і цікавих учням. Відповідно до життєвого досвіду і потреб учнів науковцями визначено види діалогів: діалог-розпитування (уточнення); інтерв'ю («питання-відповідь»); діалог-бесіда; діалог-дискусія; діалог-обговорення; діалог-обмін думками/повідомленнями; діалог-прохання; діалог-вибачення; діалог-пропозиція; діалог-побажання; діалог-пояснення; діалог-розпитування [2, с. 20]. Уже з назв видів діалогів зрозумілою є їхня мета й обставини, характеризують саму ситуацію спілкування.

Однією з особливостей навчальних ситуаційних діалогічних вправ є наявність визначеної мети ситуації спілкування (попросити про допомогу,

обмінятися думками, уточнити, запросити, спонукати до чогось, попросити вибачення, подякувати тощо). Важливим також є те, що сама ситуація і формулювання мети спілкування мають бути максимально наближеними до тих подій, з якими учні стикаються в житті. Досягненню мети спілкування сприяє наявність мовленнєво-комунікативних завдань, зміст яких визначається вивченням певного розділу з української мови. Наводимо приклади таких завдань:

1. Дотримуйтеся правил спілкування.

2. Правильно звертайтеся до співрозмовника.

3. Уживайте слова ввічливості.

4. Уживайте слова: (перелік слів, які рекомендовано використати під час спілкування).

5. Дотримуйтеся відповідної інтонації, міміки і жестів.

Завдання № 1, 2, 3, 5 – спрямовані на культуру спілкування, № 2, 3, 4 – на лексико-граматичну правильність уживання слів, № 4 – на активізацію словника учнів.

Ціннісним є, якщо вчитель демонструє учням один і той самий предмет розмови, але в ситуаціях із різною мовленнєво-комунікативною метою. Це сприяє уникненню у свідомості учнів помилкового уявлення про те, що на одну тему можна спілкуватися лише з однією метою, тією, яку визначив учитель. Тому важливо, щоб учитель показав різнобічність предмета розмови, яка розкривається саме у формулюванні потреби спілкування. Наприклад, якщо предметом розмови є *перегляд театральної вистави*, то потребу у спілкуванні можна представити такими варіантами сформульованої мети спілкування:

А. Запросити однокласника (-цю) на перегляд вистави.

Б. Попросити батьків піти разом на перегляд вистави.

В. Поділитися враженнями від переглянутої вистави.

Г. Уточнити інформацію про виставу, яку плануєш переглянути.

Ґ. Пояснити правила культури поведінки під час перегляду вистави.

Д. Порекомендувати товаришеві переглянути виставу.

Е. Аргументувати цінність перегляду театральних вистав у порівнянні з переглядом фільмів на телебаченні тощо.

Основна умова спілкування. Основною умовою спілкування є врахування індивідуальних особливостей і потреб кожного учня. Сама навчальна діалогічна ситуація спілкування має виступати умовою розвитку діалогічних умінь і навичок, оскільки під час її створення учитель повинен враховувати рівень навченості й можливостей кожного учня. З огляду на це навчальні діалогічні вправи мають формулюватися так, щоб про різнобічність визначеного предмета розмови учень, з огляду на власні інтелектуальні і вольові можливості, мав змогу досягти позитивного результату.

Таким чином, відповідно до визначених загальних рівнів навченості і рівнів сформованості діалогічних умінь і навичок, необхідно створювати ситуації спілкування певного рівня складності, з необхідною, безпосередньою або опосередкованою, ситуаційною допомогою вчителя.

Покажемо можливі варіанти ситуаційної допомоги учням (на зразку ситуаційного завдання для учнів 3 класу).

Основні складники (вказівка на завдання; місце, де відбувається ситуація; зазначення ролі; опис ситуації; визначення мети і мовленнєво-комунікативних завдань) для всіх учнів визначено в однаковій формі, проте різниця визначається у формулюванні мовленнєво-комунікативних завдань:

1. Дотримуйтесь правил спілкування: сформульовано вказівки щодо дотримання правил спілкування; уточнено певні правила спілкування (не всі, а лише ті, із дотриманням яких у конкретного учня спостерігаються певні труднощі); подано пам'ятку правил спілкування; спільне усне пригадування; використання виготовленої «Пам'ятки культури спілкування», яка у процесі складання діалогу буде на парті, щоб учень мав можливість скористатися нею; нагадування всіх правил спілкування і наявність «Пам'ятки культури спілкування».

2. Правильно звертайтеся до співрозмовників: вказівка на вживання правильних форм звертання один до одного; вказівка на іменники, від яких

потрібно утворити звертання; запис різних форм дитячих імен у називному відмінку (*Марія, Марійка, Маруся*); зазначено правильні форми звертань, що слугують підказкою для учня.

3. *Уживайте слова ввічливості*: сформульовано вказівки на вживання слів увічливості; усне пригадування; зазначено в завданні або у формі окремої пам'ятки слова увічливості; зазначено слова увічливості, які потрібно використати під час спілкування.

4. *Уживайте слова*: завдання на вказівку вживання слів ґрунтується на тих нових словах і фразах, які потрібно ввести в мовлення учнів; окрім нових слів і фраз, зазначено слова, які допоможуть зорієнтуватися у процесі створення діалогу; зазначено максимальну кількість слів, які потрібно використати у процесі спілкування.

5. *Дотримання відповідної інтонації, міміки і жестів*: сформульовано вказівки на дотримання відповідної інтонації, міміки і жестів; обговорення про дотримання відповідної інтонації, міміки і жестів; нагадування про доцільність інтонації, міміки і жестів у конкретній ситуації.

Картка № ____

Завдання: складіть і розіграйте діалог.

Місце: вдома.

Учасники діалогу: донька (син), мама.

Ситуація: ти виконуєш домашнє завдання, але не розумієш умови вправи, яку потрібно виконати.

Мета: попросити про надання допомоги у виконанні домашнього завдання.

Мовленнєво-комунікативні завдання:

1. Дотримуйтеся правил спілкування.

2. Правильно звертайтеся до співрозмовника.

або

2. Правильно звертайтеся до співрозмовника: (утворіть звертання від іменників: *доня, мама, Оленка, матуся*).

або

2. Правильно звертайтеся до співрозмовника: *доню, мамо, Оленко, матусю*.

3. Уживайте слова ввічливості.

або

3. Уживайте слова ввічливості: *будь ласка, прошу Вашої допомоги, дякую, спасибі*.

4. Уживайте слова: *труднощі, складне, вирáзно, помилка*.

або

4. Уживайте слова: *труднощі, складнощі, виразно, помилка, щоденник, вірш, допомогти, домашнє завдання, письмово, правила, таблиця множення.*
5. Дотримуйтеся відповідної інтонації, міміки і жестів.

Звичайно, що, окрім урахування рівня навченості, потрібно брати до уваги особливості сприйняття кожного учня зокрема.

У реальних життєвих ситуаціях спілкування відбувається між людьми з різним рівнем діалогічних умінь і навичок, а мета формування діалогічного мовлення полягає у формуванні діалогічної компетентності засобом навчальних ситуаційних вправ, які передбачатимуть максимально можливі варіанти комунікації з різними учасниками і виступатимуть формою допомоги для учнів нижчих рівнів навченості.

Отже, ефективність діалогування залежить від урахування життєвого досвіду учнів, розгляду предмета розмови в різних ситуаціях, пропонування посиленої складності завдань. Для успішного формування діалогічного мовлення вчитель зобов'язаний пропонувати учням завдання посиленого для них рівня складності і з його необхідною безпосередньою або опосередкованою допомогою. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі результатів застосування ситуаційних вправ на уроках української мови з метою розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів.

Література

1. **Вашуленко М.** Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. Початкова школа. 2009. № 1. С. 16–20.
2. **Вашуленко О.** Мовленнєвий складник у структурі читацької компетентності молодшого школяра. Початкова школа. 2011. № 12. С. 16–21.
3. **Вишник О. О.** Методика мовленнєвого розвитку учнів 1–2 класів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Глухів, 2012. 248 с.

4. **Мартіна О.** Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів на уроках рідної мови. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. № 18 (1). С. 154-159.

5. **Пометун О. І., Пироженко Л. В.** Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

6. **Раєвська І. М.** Ситуативні завдання як засіб формування діалогічного мовлення молодших школярів. Таврійський вісник освіти. 2005. № 3–4. С. 211–219.

7. **Ткачук О. С.** Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир : ЖДУ ім.. І. Франка, 2009. Вип. 44. С. 156–159.

8. **Формування** предметних компетентностей в учнів початкової школи / Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. О. Мартиненко та ін. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.

9. **Шевцова Л. С.** Формування мовленнєвої компетентності студентів у процесі оволодіння методикою української мови. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир : ЖДУ ім.. І. Франка, 2017. Вип. 3 (89). С. 158–162.

Rostykus N. P.

Components Analysis of the Situational, Dialogical Activities of the Infant Classes Pupils at Ukrainian Language Lessons

The article analyzes the process of enhancing students' dialogical speech by means of situational exercises. The concept of "dialogical speech", "dialogical competence", "exercise", "situational exercises", "improvement of linguistic communication" is clarified and specified. The concept of "the process of enhancing dialogical speech of pupils of grades 1-4" is offered as a systematic process of students' acquisition of dialogical competence. The factors that impact on the level of forming dialogical competence and features of oral dialogical presentation are provided. The requirements for exercises in the Ukrainian language classes are singled out. The purpose of the exercises is defined with the purpose of mastering certain skills and abilities. The choice of the subject of conversation, the formation of the need for

communication, and the consideration of individual features as structural components of educational dialogical situations are described. The forms and features of presentation of the subject of conversation are considered. The types of dialogues are defined; the purpose and circumstances which characterize the situation of communication are determined. It is substantiated that educational dialogical situations need to be modeled in such a way that students of all levels of learning can reach a positive result of communication. The forms of direct and indirect situational help to students are offered. Speech-communicative tasks as components of situational exercises, determined by their purpose are represented. It has been proved that situational exercises are an effective means of mastering dialogic speech by primary school students as they provide the maximum possible communication options with different participants in communication.

Key words: dialogical speech, dialogical competence, situational exercise, subject of conversation, formation of communication need.

Відомості про автора

Ростикус Надія Петрівна – викладач кафедри початкової і дошкільної освіти факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. Коло наукових інтересів: розвиток діалогічного мовлення учнів початкових класів засобом ситуаційних вправ.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2018 р.

Прийнято до друку 30.03.2018 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Мачинська Н. І.